

Data-analyse werkt voor de MKB- accountant

Een praktische hulp bij het opstarten

Juli 2019

Inhoudsopgave

| | |
|---|----|
| Waarom is data-analyse voor de mkb-accountant relevant? | 3 |
| Twee praktijkstudies | 4 |
| Stappenplan voor het opzetten van een data-analyse | 6 |
| Wat kost het en wat levert het op? | 10 |
| En wat verder nog? | 13 |

Verantwoording

Deze brochure is gebaseerd op een door de Vrije Universiteit voor NEMACC uitgevoerd onderzoek met dezelfde titel, waarin twee praktijkstudies zijn uitgevoerd bij MKB-accountants. Voor de achtergronden en referenties wordt verwezen naar het onderzoeksrapport.

Juli 2019

Peter Eimers, Albert Bosch, Tom Koning

Waarom is data-analyse voor de MKB-accountant relevant?

Diverse onderzoeken wijzen uit dat het accountantsberoep hard wordt geraakt door technologische ontwikkelingen. Het genereren van jaarrekeningen vanuit de boekhouding en het leggen van logische verbanden in en tussen aan te leveren stukken wordt sterk vereenvoudigd door standaardisering en automatisering. Daarmee neemt de foutenkans in dit proces af en daalt mogelijk de toegevoegde waarde van de accountant.

De technologische ontwikkelingen van de laatste jaren zetten de traditionele wijze van accountantswerkzaamheden daarmee op zijn kop. Automatisering neemt een steeds centralere plaats in het MKB in. Het bedrijfsleven digitaliseert in hoge mate en interactie tussen bedrijven vindt in hoge mate gedigitaliseerd plaats. Dit geldt zowel voor *business to business* (met uitwisseling tussen systemen) als voor *business to consumer* (met cliëntportals of apps).

Technologie biedt ook kansen voor accountants. Door de sterke mate van automatisering worden meer, grotere en rijkere datasets gegenereerd. Op het niveau van grootboek, van operationele processen en in toenemende mate ook gekoppeld aan interne en externe databronnen. Data leidt tot journaalposten die de sporen zijn van die processen in administraties. De accountant is traditioneel opgeleid om vanuit financiële expertise en een grondige kennis van de klant met een kritische blik reguliere patronen te herkennen en mogelijke afwijkingen te detecteren. Juist in een omgeving waarin veel data worden gegenereerd, kan de accountant van grote waarde zijn om de klant te helpen duiding te geven aan de data, afwijkingen te detecteren en aanbevelingen te doen.

Uit de uitgevoerde praktijkstudies blijkt dat data-analyse in grote mate bijdraagt aan het diepgaande begrip van de onderneming en haar activiteiten, processen en systemen. Met deze analyses kan de accountant tot een scherpere afbakening komen van verdere geplande werkzaamheden in de samenstellings- of controleopdracht, waaronder ook eventuele aanbevelingen aan de klant. Voor de controleopdracht blijkt dat data-analyse leidt tot beantwoording van specifieke controlevragen. Daarmee wordt data-analyse verankerd in de werkzaamheden van de controle en biedt het de mogelijkheid tot het weglaten van controleprocedures die minder effectief zijn.

Er is geen minimumgrootte van de klant voor de toepassing van data-analyse, maar in bepaalde gevallen wegen (door de te verwachten beperkte toegevoegde waarde) de baten niet op tegen de kosten. In dat geval zal de accountant volstaan met een analyse van data in gestandaardiseerde formats en voorgeprogrammeerde controles. Wel kost het opzetten en verankeren van data-analyse kennis en inzicht, vaardigheden en tijd. Accountants die data-analyse willen toepassen, wordt daarom aangeraden gefaseerde stappen te ondernemen en de benodigde vaardigheden aan te leren of anderen te betrekken die deze vaardigheden al hebben of willen ontwikkelen. Eventuele efficiencyvoordelen zijn daarom pas te behalen bij het herhalen van de analyses in een opvolgend jaar bij dezelfde klant of het dupliceren van de nieuwe aanpak bij vergelijkbare klanten.

Deze brochure neemt de lezer mee in de uitkomsten van de twee praktijkstudies in het MKB en een stappenplan met overwegingen voor het opzetten en uitvoeren van data-analyses aan de hand van vijf fases.

Twee praktijkstudies

Studie 1: Schildersbedrijf

Over de klant

De geselecteerde onderneming is een schildersbedrijf en zit aan de bovenkant van de categorie kleine ondernemingen, het eerste jaar dat deze klant bediend werd door deze accountant. Doordat de klant goed geautomatiseerd was, waren alle projecttransacties in detail beschikbaar. Het bleek mogelijk om op basis van uitsluitend de data – zonder enige toelichting het vereiste inzicht te verkrijgen in de activiteiten van de entiteit, inclusief het administratieve systeem en administratieve vastleggingen van de entiteit.

De gebruikte databronnen

- Grootboek
- Debiteurenadministratie
- Onderhandenwerkadministratie

Investing

De data extractie bij deze grotere samenstellingsklant met rijke data kostte eenmalig 20 uur. In opvolgende jaren zou dat circa 3 uur zijn. Naar aanleiding van de uitvoerde analyses leidde dit tot de onderkenning van een fiscaal risico met mogelijk grote gevolgen en een aantal adviespunten ter verbetering van de processen.

Wat leverde het op

- In één oogopslag werd duidelijk wat de financiële karakteristieken van de onderneming zijn, inclusief het effect van de grote afhankelijkheid van grote afnemers in een snel veranderend economisch klimaat met een schaarste aan goede medewerkers in een situatie van veel inhuur.
- Ondanks de goed opgezette processen aan kantzijde kwamen er op basis van de data-analyse toch scherpe bevindingen met betrekking tot fiscale risico's rond WKA en DBA.
- Mogelijke verplichtingen inzake langdurig zieke werknemers.

Belangrijkste leerpunten

- De grote potentie aan advisering aan de klant op basis van de feitelijkheden in de datasets.
- De mogelijkheden om deze analyses schaalbaar te maken naar andere opdrachten

De reactie van de accountant

'Deze analyses geven mij veel meer en specifiekere informatie over de processen, stromen en standen bij mijn klant. Ik wil dit ook doorvoeren bij andere vergelijkbare klanten.'

Studie 2: een fulfillment onderneming

Over de klant

De geselecteerde onderneming is een controleklant aan de onderkant van de categorie middelgroot die de afhandeling van alle transacties namens webshops, haar afnemers, verzorgt. De webshopeigenaar zorgt voor een assortiment, een prijslijst en facturering. Vanaf het moment van de betaling verzorgt de controleklant voor het vanuit zijn magazijn verzamelen, inpakken en verzenden van het bestelde product.

Deze onderneming kenmerkt zich door een groot aantal transacties waarbij de handmatige beoordeling door de accountant enorme kosten met zich brengt.

Wat leverde het op

De data-analyse bevestigde in grote lijnen de kennis van de accountant van de processen, maar liet ook een aantal onverwachte uitzonderingen zien die effect hadden op de risicoanalyse en vervolgwerkzaamheden.

Specifiek:

- Bevestiging recht-toe-recht aan proces van goederenstroom,
- Zekerheid over de volledigheid en afgrenzing van de omzet

Daarnaast leverde de analyse op:

- Inzicht in de doorlooptijden van transacties met enkele bijzondere leveringen
- Ontbrekende datavelden in de bestanden met betrekking tot *track & trace* van de leveringen

De gebruikte databronnen

- Grootboek
- Alle transactiebestanden vanaf inkomende tot uitgaande goederenstroom, zowel in aantallen, gewichten, prijzen als afnemers en hun locatie

Belangrijkste leerpunten

- Met behulp van data-analyse kan de goed werkende geld-goederenstroom grotendeels worden vastgesteld door het koppelen van verschillende databronnen.
- Afwijkingen zijn snel zichtbaar met visualisatie en filtering van overzichten.

Investering

De data-extractie kostte in dit geval 7 uur. In opvolgende jaren zou dat circa 1 uur zijn.

De reactie van de accountant

‘Met de data-analyse is in een heel korte tijd een meer dan gemiddeld niveau van detailkennis van de klant en haar activiteiten verkregen. Data-analyse ondersteunt mij bij verkrijgen van kennis over de processen. Data-analyse heeft onze initiële risicoanalyse bevestigd en data-analyse heeft het gemis aan zichtbare IB kunnen vervangen.

Indien de opvallende zaken (grotendeels) kunnen worden verklaard, geeft mij dat meer comfort omtrent de data en betrouwbaarheid van het door ons gehanteerde lijstwerk. Data-analyse draagt wat mij betreft ook bij aan de diepgaande kennis van de klant en haar activiteiten. Daarnaast geeft het ook echte gespreksonderwerpen (in plaats van ‘er ontbreekt een paraaf’).

Stappenplan voor het opzetten van een data-analyse

De 5 stappen voor het opzetten van een data-analyse zijn als volgt samen te vatten:



De te doorlopen fases zijn voor een samenstellingsopdracht en een controleopdracht gelijk, zowel bij de verkrijging van inzicht in de onderneming en haar omgeving, bij het onderkennen van risico's als bij de uitvoering van werkzaamheden. De accountant dient immers bij beide typen opdrachten voldoende inzicht te verwerven in de activiteiten van de entiteit, inclusief het administratieve systeem en de administratieve vastleggingen van de entiteit. Het is (uiteraard) niet verplicht, maar wel mogelijk om dit inzicht (mede) te verwerven met behulp van data-analyse.

Samenstellingsopdrachten zijn niet primair gericht op het verkrijgen van bewijs ter onderbouwing van een af te geven mate van zekerheid. Controleopdrachten zijn daar wel op gericht. Daarom volgt bij controleopdrachten, na het interpreteren en bespreken van de data, nog een validatieslag.

Naar analogie van controleopdrachten kan data-analyse bij samenstellingsopdrachten worden toegepast bij het toetsen van beweringen. Het kan voorkomen dat de accountant gedurende de samenstellingsopdracht indicaties heeft of zich bewust wordt dat vastleggingen, documenten, uitleg of overige informatie niet compleet, niet nauwkeurig of anderszins onbevredigend of misleidend zijn (bijvoorbeeld als gevolg van gemaakte fouten of gepleegde fraude). In dergelijke gevallen dient de accountant om aanvullende of gecorrigeerde informatie te verzoeken en geschikte aanpassingen aan het management voor te stellen.

Fase 1: Kies de reikwijdte



Het waarborgen dat de baten de kosten overstijgen, begint bij het bepalen van de reikwijdte van de toe te passen data-analyse.

De reikwijdte is het grootst bij een adviesopdracht gericht op het zoeken naar optimalisaties van de bedrijfsvoering zonder directe aanleiding of bij het vermoeden van een fout. In dat geval verzamelt de accountant zo veel mogelijk gegevens rondom het primaire proces, bijvoorbeeld:

- bij een dienstverlener: alle urenregistraties en alle factuurdetails;
- bij een transportbedrijf: alle *track and trace* informatie, alle boordcomputergegevens en de factureringdetails;
- bij een productiebedrijf: alle voorraadmutaties in aantallen en prijzen.

Hoe meer 'kolommen' de accountant als data beschikbaar heeft, hoe meer dwarsdoorsnedes kunnen worden gemaakt. Daarmee neemt de kans toe dat belangrijke optimalisaties kunnen worden gevonden. Voor het vervangen van gegevensgerichte werkzaamheden bij een controle-opdracht moet doorgaans eerst worden gekozen voor:

- een onderwerp in de controle waar veel handmatige controle plaatsvindt;

- een onderwerp in de controle waarbij het controleteam het gebrek aan bevindingen uit de controle niet kan plaatsen in relatie tot de kwaliteit van de interne beheersing.

In dat geval kunnen de te verkrijgen data worden herleid door alle parameters die de bedragen in de financiële verantwoording bepalen uit te vragen. Zaken als prijzen, aantallen, kortingspercentages, tijdstippen (bij dienstverlening met avondtoeslagen) en type opdracht zijn daar voorbeelden van.

Drie soorten toepassingen

Op basis hiervan kan een indeling worden gemaakt in drie toepassingen:

Standaard

Dit betreft het op basis van voorgedefinieerde regels en standaard data-extractie vervangen van samenstellingswerkzaamheden. Dit vraagt een zeer beperkte inspanning van extractie. Per afsluiting kost dit circa 15 minuten (of eenmalig bij een online koppeling) en eenmalig omvat het de identificatie van grootboekrekeningen (circa een uur).

Voorbeelden die in meerdere tools beschikbaar zijn:

1. **Geautomatiseerd afstemmingen met externe administraties of systemen.** Voorbeelden daarvan zijn geautomatiseerde geprogrammeerde afstemmingen met banksaldi, loonadministraties of onderlinge rekening-courant verhoudingen binnen een groep.
2. **Het geautomatiseerd controleren van alle terugvraag van BTW** door deze per crediteur te analyseren of te vergelijken met voorgaand jaar en andere entiteiten in dezelfde branche.
3. **Geprogrammeerde cijferanalyses waarbij ontwikkelingen in posten buiten een bepaalde instelbare grenswaarde worden gesignaleerd.** Bijvoorbeeld tussenrekeningen die een (oud) saldo vertonen of marges die meer dalen dan een acceptabele waarde.

Maatwerk per klant

De niet-standaard extractie van circa 20 uur bij een standaard ERP-pakket. Dit gaat de eerste keer veelal gepaard met inschakeling van de externe dienstverlener van de klant. In volgende jaren daalt het aantal benodigde uren naar 3 tot 5.

Maatwerk per branche

De niet-standaard extractie van complexere branchespecifieke ERP-systemen. In dit geval kan de investering (van leren het kennen van de eigenschappen van het pakket en het ontwikkelen van controlerende algoritmes) worden omgeslagen over meerdere klanten.

Fase 2: Verkrijgen data



Bij het verkrijgen van data moet in een MKB-omgeving doorgaans een externe IT-dienstverlener worden ingeschakeld. Voor die dienstverleners is het verzoek dat wordt gedaan vaak geen routine. Het is daarom zaak de uitvraag van de informatie goed voor te bereiden. Het kan daarbij helpen om eerst voorbeelden van de transacties op het scherm te bekijken, zodat de juiste uit te vragen kolommen kunnen worden geïdentificeerd. Daarnaast verdient het aanbeveling de klant te vragen hoe het op te leveren bestand aansluit op de financiële verantwoording.

Direct na ontvangst van het bestand is het zaak het bestand door te nemen op lege, corrupte of verkeerd gebruikte cellen. Veel analysesystemen bevatten hiervoor een standaardroutine. Deze aansluiting en eerste beoordeling is een minimaal vereiste voor zowel samenstellings- als controleopdrachten.

Bij controleopdrachten zijn vervolgens de werkzaamheden die moeten worden uitgevoerd ten aanzien van de betrouwbaarheid van de data afhankelijk van de specifieke situatie:

- Als de klant zijn logistieke proces beheerst door middel van het systeem waaruit de extractie plaatsvindt, is de kans kleiner dat dit systeem vervuilde gegevens bevat.
- Als de klant een standaardpakket gebruikt zonder toegang tot de broncode van het systeem, neemt het risico van onbetrouwbaarheid door vervuiling af.
- Als de te onderzoeken onderzoeksdoelstelling niet samenhangt met fraude of als het systeem extern gehost is door een niet-gelieerde cloud provider, behoeft minder aandacht te worden besteed aan het zoeken naar manipulaties van de database voor of na export.

Fase 3: Verken de data



De eerste verkenning bestaat doorgaans uit analyses van generieke aard. Omzet en kosten worden langs verschillende doorsneden onderzocht, bijvoorbeeld:

- omzet of kosten per artikel, klant, tijdvak in de dag, stratum van ordergrootte en land van afnemer;
- gemiddelde prijzen, kosten of operationele variabelen worden vergeleken per individuele transacties per tijdvak, verkoper, klant of locatie;
- minimale of maximale waardes per operationele variabele worden in kaart gebracht.

Tijdens deze fase is het zaak nog niet vooringenomen te zijn, maar juist zo veel mogelijk dwarsdoorsnedes te maken.

Fase 4: interpreteer de data



De accountant interpreteert de eerste samenvattingen van de gegevens. Tijdens deze fase is het zaak professioneel sceptisch naar de uitkomsten van de eerste analyses te kijken. Op basis daarvan kunnen hypothesen worden geformuleerd ten aanzien van de oorzaken.

Voorbeelden hiervan zijn:

- Doordat die ene medewerker/het product met een variabele grondstofprijs het hele jaar hetzelfde tarief heeft, lijkt het wel alsof de kostprijsberekeningen niet worden bijgewerkt.
- Doordat de gemiddelde ordergrootte enorm aan het dalen is, zouden de gecalculeerde handlingskosten wel eens te laag kunnen zijn.
- Die ene medewerker schrijft regelmatig op 4 verschillende projecten. Het lijkt wel alsof die de boel voor de gek houdt.

Fase 5: Bespreek en volg op



Vervolgens komt de fase waarin de accountant zijn/haar potentiële toegevoegde waarde kan laten zien. De analyses met de voorlopige indrukken die het team daaruit heeft afgeleid, worden besproken met de klant. Door de analyses en de uitkomsten met de klant te bespreken, gebeurt meestal het volgende:

- Naar aanleiding van de bespreking neemt het inzicht van de accountant in de bedrijfsvoering toe.
- De klant wordt zodanig enthousiast van de mogelijkheden dat deze ter plekke om aanvullende analyses vraagt.

Wat kost het en wat levert het op?

Een eenvoudige vraag met een antwoord dat afhankelijk is van de setting waarin de werkzaamheden worden uitgevoerd. De kosten en opbrengsten zijn sterk gerelateerd aan de doelstelling waarvoor data-analyse wordt toegepast. De opbrengsten zijn doorgaans hoger dan de kosten als een van de twee navolgende doelstellingen effectief wordt nagestreefd:

- (1) een op maat gesneden data-analyse, gericht op het identificeren van bedrijfseconomische toegevoegde waarde of fiscale adviespunten bij organisaties die complexer in elkaar zitten en groter zijn; of
- (2) het besparen van eigen werkzaamheden door middel van gestandaardiseerde analyses.

| (1) Focus op toevoegde waarde voor de klant | (2) Focus op besparing eigen samenstellingswerkzaamheden |
|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rijke data in eigen systemen. Met meer soorten gegevens kunnen doorgaans diepgaandere analyses worden uitgevoerd. | <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eenvoudiger verdienmodel. Dit zorgt er wel voor dat de potentiële impact van data-analyse veel kleiner is. En vaak is het daardoor niet nodig om data-analyse toe te passen om adviespunten te identificeren. |
| <ul style="list-style-type: none"> ▪ Meerdere opbrengstcategorieën/ artikelen. Dit leidt doorgaans tot verminderde managementaandacht voor bijkomende artikelen of diensten. | <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uitvoeren van routinewerk is dan een mogelijke toegevoegde waarde. Deze is gelimiteerd tot circa 2,5 tot 5 uur van een junior medewerker. |
| <ul style="list-style-type: none"> ▪ Combinatie van kapitaalgoederen en arbeid. Dit leidt doorgaans tot meer complexiteit voor het beoordelen van financiële prestaties. | <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uniforme dossiervastleggingen dragen bij aan de inzichtelijkheid van dossiers. Maar dit is geen toegevoegde waarde voor de klant. Daarnaast is de financiële impact moeilijk te meten. |
| <ul style="list-style-type: none"> ▪ Beperkte financiële functie. In dat geval moet het management het monitoren van de financiële prestaties naast dagelijkse werkzaamheden doen. | <ul style="list-style-type: none"> ▪ Voorgeprogrammeerde data-analyse is dan een mogelijkheid. Aangezien niet-gestandaardiseerde import en data-analyse vaak meer tijd kosten dan die 2,5 tot 5 uur. |

Aan welke kosten en opbrengsten moet bij het uitvoeren van data-analyses worden gedacht? In hoofdlijnen zijn de volgende aspecten te onderscheiden:

| Kosten | Opbrengsten |
|--|--|
| Verkrijgen data | <p>Omvang 'het valt wel mee' effect</p> <p>De impact van de gevonden <i>bleeders</i> (oorzaken waarom onnodig geld wordt besteed) in de organisatie. Data-analyse brengt bij een klant die de span of control van het management op de proef stelt, vaak onderbouwd optimalisaties naar voren die een blijvend groot effect kunnen hebben op de winstgevendheid van de organisatie.</p> |
| Bepalen uit te voeren controles en analyses | <p>Besparing uit te voeren werkzaamheden</p> <p>Bij samenstellingsopdrachten is deze toegevoegde waarde gelimiteerd. Bij controleopdrachten voor organisaties met grote hoeveelheden transacties en slechte interne beheersing kunnen de mogelijke besparingen substantieel zijn.</p> |
| Kosten data-analist (indien relevant) | <p>Iets nieuws inbrengen</p> <p>Een analist maakt het mogelijk om nieuwe inzichten met de klant te delen.</p> |
| Interpreteren uitkomsten | <p>Toegevoegde waarde</p> <p>De relevantie van het delen van de bevindingen met de klant.</p> |
| Opnieuw uitvoeren onjuiste werkzaamheden | <p>Durven is leren</p> <p>Leren in de huidige en vergelijkbare opdrachten waar de volgende keer de aanpak beter, scherper en slimmer kan worden neergezet.</p> |

Deze aspecten kunnen als volgt concreet worden gemaakt:

Kosten

- **Eén uur voor een kleine samenstellingsklant**

Een kleine samenstellingsklant zonder ERP-pakket heeft geen logistieke data, artikelnummers in een voorraad of urenregistraties. Daarmee verkleint de reikwijdte van de mogelijke analyses, maar ook de kosten van de extractie. Een standaard acquisitie kan soms door middel van een Audit File worden uitgevoerd. Dit kost maximaal 1 uur, maar is ook steeds vaker door middel van een koppeling met de online boekhouding te realiseren. Dat kost helemaal geen inspanning.

- **7 tot 20 uur voor een ERP-pakket**

Een data-extractie van zo veel mogelijk data uit het primaire proces dat wordt onderzocht kost bij een middelgrote samenstellingsklant met een standaard ERP-pakket variërend 7 uur tot 20 uur afhankelijk van de reikwijdte. Soms moeten ook aanvullende data uit meerdere bronnen worden verkregen met logistieke details (zoals boordcomputers, machinetellers of frankeermachines).

- **Vergelijkbare klanten in dezelfde branche drukt de kosten**

Meerdere controleklanten in dezelfde branche met identieke pakketten geven de gelegenheid om de investering in de data-extractie en de uit te voeren analyses terug te verdienen.

- **Kosten nemen af in opvolgende jaren**

In latere jaren, als de bronnen en specifieke selecties duidelijk zijn, nemen die kosten doorgaans af.

Opbrengsten

- **Vervangen samenstellingswerkzaamheden**

De jaarlijkse besparing is gemiddeld 2,5 tot 5 uur per afsluiting. Een maatwerkextractie bij eenvoudigere samenstellingsopdrachten zonder verwacht adviespotentieel zal doorgaans niet worden terugverdiend. Bij dupliceerbaarheid bij technisch en inhoudelijk vergelijkbare meerdere klanten weer wel.

- **Uitvoeren natuurlijke adviesfunctie**

De potentiële voordelen kunnen groot zijn. Te denken valt aan het identificeren van fiscale attentiepunten rond BTW, loonheffing etc., waardoor mogelijk grote boetes kunnen worden voorkomen. Daarnaast kan de accountant aan de hand van de uitgevoerde data-analyses de klant meenemen in het verbeteren van de operationele processen.

- **Vervangen controlewerkzaamheden**

Met de beschikbare data ontstaat meer inzicht in werkelijke uitvoering van de (logistieke) processen van de klant. Vandaaruit kan een scherpere risicoanalyse worden gemaakt, waardoor gegevensgerichte werkzaamheden onderbouwd achterwege kunnen worden gelaten. Daarnaast kunnen handmatige controlewerkzaamheden worden vervangen door geautomatiseerde procedures. Dat speelt met name bij grote hoeveelheden aan transactiedata die ook bij MKB-klanten voorkomen. Bij kleinere controleklanten zijn soms de interne beheersmaatregelen rondom de automatisering niet voldoende vast te stellen. In die situatie kan het niet toepassen van data-analyse leiden tot de noodzaak van het uitvoeren van een steekproef op een routinematig proces. Dit kan leiden tot een aanzienlijke hoeveelheid werk in tijd en geld.

En wat verder nog?

Om rekening mee te houden in de voorbereiding

1. Begin met een klant die je goed kent, die beschikt over rijke data (veel operationele details) die eenvoudig uit systemen kan worden gehaald.
2. Interpreteer de gegevens eerst zelf en vervolgens samen met de klant. Dit helpt bij het formuleren van onafhankelijke, professioneel-kritische veronderstellingen.
3. Overweeg in het begin de ondersteuning door een technisch vaardige collega. De vervolganalyses na de eerste interpretatie hebben doorgaans een iets complexer karakter.

Waar kan ik meer lezen?

- [Onderzoeksrapport](#) 'Data-analyse werkt voor de MKB-accountant'
- [NBA handreiking 1141](#) 'Data-analyse bij de controle: uitdagingen en vooral kansen' **(de uitgangspunten zijn ook bruikbaar bij samenstellingsopdrachten)**